

РЕЦЕНЗІЯ

Мусієнко Оксани Станіславівни, кандидата мистецтвознавства, професора, члена-кореспондента НАМУ, професора кафедри кінознавства Інституту екранних мистецтв Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені

І. К. Карпенка-Карого

на дисертацію Никоненка Володимира Володимировича

«Образ батька в українському кінематографі: особливості художньої трансформації»,

подану на здобуття ступеню доктора філософії

за спеціальністю 021 Аудіовізуальне мистецтво і виробництво,

галузь знань 02 Культура і мистецтво.

1. Актуальність теми дослідження.

Образ-архетип батька посідає в ментальності людства одне з чільних місць і сягає корінням у глибинні шари позасвідомого, гублячись у темряві тисячоліть. Підтвердження цьому знаходимо у міфах, легендах, переказах, які набувають свого нового прочитання в сучасних творах літератури і мистецтва. Архаїка, яка перебуває у глибинах людської психіки як її позасвідоме начало, спливає у мистецьких творах, де есхатологічне майбутнє може збігатися з абсолютним минулим. Апеляція до прадавнього міфу має місце і у відтворенні постаті батька, який наділяється характерними рисами міфологічних героїв, такими як могутність, справедливість, мудрість. Втім образ-архетип батька у своєму русі від міфу архаїчного до міфу модерного теж перебуває у постійній динаміці, певні риси його могли послаблюватись, втрачати чіткий абрис. Лишалось незмінним хіба одне – стабільність присутності архетипу батька у позасвідомому, що зумовлено самою природою людини: наявність батька як необхідної умови появи індивіда в реальному світі.

У сучасному мистецтві, як у традиційних його виявах, так і в модерних, пов'язаних з новітніми технологіями, незмінним лишається опертя на

прадавні міфологеми, що не втрачають своєї значущості у сучасних творчих процесах.

Все зазначене можна вважати ґрунтовною підставою для всебічного аналізу і тлумачення образу-архетипу батька як такого, що несе в собі глибинні національні і духовні смисли. Тому є всі підстави вважати, що дисертація В. Никоненка «Образ батька в українському кінематографі: особливості художньої трансформації» орієнтована на дослідження проблеми, багато аспектів якої ще чекають на розв'язання і тлумачення.

Поставивши на меті концептуальне осмислення художнього образу батька в усьому розмаїтті його інтерпретацій, автор зосереджує основну увагу на українському кінематографі, його історії від 1920-х років до сучасності. Виходячи з принципу інтертекстуальності автор подає образ-архетип батька в комплексі його горизонтальних і вертикальних зав'язків, вписуючи предмет дослідження в історичну картину українського кінематографа в цілому, в його соціокультурний контекст.

2. Наукова новизна результатів дисертації.

Слід зазначити, що так концептуально і багатоаспектно образ-архетип батька в українському кінознавстві розглядається вперше. Мали місце різноманітні тлумачення постаті батька в окремих фільмах, але вперше бачимо спостереження і узагальнення цього художнього образу в його динаміці і цілісності в широкому історичному контексті. Простежуючи еволюцію образу батька на різних етапах історії українського кіно, автор констатує його концептуальні зміни, вибудовуючи свої узагальнення на багатому емпіричному матеріалі. Так, цілком переконливо окреслюється відродження певних тенденцій кінематографа 1920-х років в 1960-ті.

Доведено, як одним з дійових прийомів розмивання і знецінення національних традицій у кінематографі тоталітарної доби були спроби витіснення образу біологічного, реального батька і заміни його батьком «ідеологічним». Важливим є розкриття теми сирітства і усиновлення у кінематографі другої половини 1950-х – 60 років, що несла в собі глибинні

екзистенціальні смисли і, тим не менш, знаходилась на маргінесах кінознавчої думки.

Вперше в українському кінознавстві так всебічно розкривається образ-архетип дому, що подається як модель макрокосму всього суспільного устрою. Розширено і поглиблено трактування саме діалектичного характеру художнього образу батька, який постає як втілення вищих духовних цінностей народу, носій його кращих традицій, і разом з тим висвітлюється його «тіньова» сторона: перетворення батька за певних історичних обставин у тирана і деспота, провідника реакційних ідей та настанов. Також показано, як девальвація таких якостей як внутрішня сила, переконливість, вірність високим моральним ідеалам призводить до катастрофічних наслідків не тільки для окремих індивідів, але й суспільства в цілому.

Новизною погляду позначено також підхід до сучасного українського кінопроцесу, до окремих фільмів, оцінки яких часто мали дискусійний характер. Автору вдається не лише визначити їх місце у загальній картині сучасного українського кіно, але й артикулювати важливі риси образу-архетипу батька в сучасних реаліях.

3. Теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Оприлюднені висновки і теоретичні положення дисертації розкривають перспективи всебічного і поглибленого осягнення художнього образу батька в українському кіномистецтві, що дає можливість говорити про вагомий теоретичний внесок автора дослідження. Матеріали дисертації можуть широко використовуватись у навчальних курсах з історії і теорії кіно, у написанні рецензій, у підготовці студентських наукових робіт.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертант у своєму науковому пошуку спирається на об'ємний масив наукових джерел, що створюють міцну основу для систематизації та осмислення багатого емпіричного матеріалу. Наукові висновки

сформульовані на основі всебічного кінознавчого аналізу, як окремих фільмів, так і певних напрямів у вітчизняному кінематографі і в тісному зв'язку зі світовими кінопроцесами

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Дисертант у повній мірі володіє методологією наукової діяльності, що дозволяє ефективно і адекватно використовувати дослідницькі методи для досягнення мети і розв'язання завдань, визначених у дисертації.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях.

Результати дисертаційної роботи оприлюднені в 12 одноосібних наукових публікаціях: 4 статті у фахових виданнях, затверджених МОН України за напрямом «мистецтвознавство» та включених до науково-метричних баз, 1 стаття в зарубіжному періодичному виданні (Болгарія). Результати дослідження також представлені в 7 публікаціях, що мають апробаційний характер.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення і обсягу.

Структура побудови дисертації обумовлена внутрішньою логікою розгортання її змісту відповідно до сформульованої мети і визначених завдань. Робота складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів і висновків, в яких підсумовуються результати дослідження. Вагомість і обґрунтованість наукової аргументації підтверджують достовірність висновків і свідчать про досягнення мети, поставленої автором.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагиату, фабрикації, фальсифікації.

Порушень академічної доброчесності у дисертаційному тексті не виявлено. Наукові результати дисертації повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача та відповідають вимогам п. 8-9 «Порядку

присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінетів Міністрів України від 12 січня 2022 року №44.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

1. В тексті дисертації (стор. 59) зустрічається твердження «безбатченки постають у творчості поета (Шевченка) не просто як лихо соціальне, але ще й свідчать про руйнування нації». Тут варто зробити уточнення, що не безбатченки були соціальним лихом, а ставлення до них у суспільстві, про що з болем і гнівом писав Т. Г. Шевченко. Ніяк не свідчать про руйнування нації такі особистості як безбатченко Марко у «Наймичці», якого поет наділяє виключно позитивними рисами. Отже, варто зробити уточнення, аби запобігти зміщенню акцентів.

2. Побажання автору включити в подальшій роботі за темою розгляд фільму «Донька партизана» (1936, реж. О. Маслюков). Цей фільм являє собою яскравий приклад творів, де одним з провідних мотивів було зречення біологічного батька на користь нової сім'ї (піонерського загону)

10. Загальний висновок і оцінка дисертації.

В цілому аналіз тексту дисертації «Образ батька в українському кінематографі: особливості художньої трансформації» доводить, що наукова робота, подана на захист виконана на високому рівні. Дисертація є самостійним, завершеним і актуальним дослідженням і в повній мірі відповідає вимогам «Порядку присудження ступеню доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеню доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року (зі змінами), і її автор заслуговує на присудження ступеню доктора філософії за спеціальністю 021 Аудіовізуальне мистецтво і виробництво, галузь знань 02 Культура і мистецтво.

Рецензент:

кандидат мистецтвознавства,
професор, член-кореспондент
НАМУ, професор кафедри
кінознавства Інституту екранних
мистецтв Київського національного
університету театру, кіно і
телебачення імені І. К. Карпенка-
Карого

О. С. Мусієнко

Підпис *О. С. Мусієнко*
ЗАСВІДЧУЮ

Шолом Якобсон